

**ECONOMIC LAW AND ECONOMIC PROCEDURE**DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-21>**REGARDING THE PECULIARITIES OF THE CLASSIFICATION  
OF LEGAL RELATIONS OF INSOLVENCY (BANKRUPTCY)****ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРАВОВІДНОСИН  
НЕСПРОМОЖНОСТІ (БАНКРУТСТВА)****Vechirko I. O.***Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.),  
Retired Judge of the Court of Appeals  
Dnipro, Ukraine***Вечірко І. О.***кандидат юридичних наук, суддя  
апеляційного суду у відставці  
м. Дніпро, Україна*

Правовідносини, що виникають в зв'язку з неспроможністю (банкрутством) були предметом дослідження окремих авторів. Разом із тим, виникає необхідність у подальшому дослідженні ряду проблем, пов'язаних з визначенням правової природи таких правовідносин та особливостей їх класифікації.

Вихідною основою для формування системи правовідносин неспроможності є наявність правовідносин майнового характеру між боржником та його кредиторами. При цьому такі правовідносини ґрунтуються насамперед на заборгованості, що виникає із цивільно-правових договорів та інших правочинів. Також основою правовідносин неспроможності можуть бути зобов'язання по сплаті обов'язкових платежів (податків та зборів), зобов'язання по сплаті страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування які виникають на підставі законодавчих актів, що встановлюють відповідне зобов'язання особи. Незважаючи на різні підстави виникнення ці правовідносини об'єднує одна важлива обставина, а саме – вони пов'язані з неспроможністю боржника розрахуватися зі своїми боргами. В процесі реалізації правових норм ці відносини набувають форму зобов'язання.

О.М. Бірюков звертає увагу на особливий характер відносин неспроможності, оскільки юридичні наслідки для учасників таких

правовідносин настають у зв'язку із зверненням кредиторів до суду для встановлення факту неспроможності боржника [1, с. 79].

При визначенні ознак неплатоспроможності та обсягу права вимог кредиторів правове значення надається саме грошовим борговим зобов'язанням. Так, Кодекс України з процедур банкрутства визначає неплатоспроможність як неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредитором. Нездатність боржника погасити грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури є підставою для визнання його банкрутом [2].

В практичній діяльності виникає питання щодо невиконання боржником зобов'язань, пов'язаних з поставкою товарів, передачею речей, виконанням робіт, наданням послуг. Щодо негрошових зобов'язань, зокрема які виникають за договорами зберігання, підряду, найму (оренди), ренти то такі зобов'язання мають відповідно до норм КУзПБ, бути виражені у грошових одиницях. Таким чином при невиконанні цих зобов'язань виникає проблема трансформації негрошового зобов'язання в грошове. Трансформація зобов'язань може бути проведена на основі положень ЦК про розірвання договору та наслідків такого розірвання і відшкодування збитків. Таким чином, при виконанні певних умов кредитори з негрошових зобов'язань також можуть ініціювати процедуру неплатоспроможності (банкрутства) боржника. Слід звернути увагу, що проблема розширення кола осіб, які мають право ініціювати відкриття справи про банкрутство безпосередньо пов'язана з іншою, не менш важливою, проблемою, а саме – намаганням реалізувати принцип рівності кредиторів.

Традиційно в цивільному праві боржником є сторона у цивільно-правовому зобов'язанні, що має вчинити дії на вимогу кредитора, а саме: передати товар, виконати роботу, надати послуги, сплатити грошову суму [3]. Поняття «боржник», що застосовується в КУзПБ, істотно відрізняється від традиційно прийнятого, оскільки під боржником розуміється зобов'язана сторона лише в грошовому зобов'язанні, яка має сплатити кредитору грошову суму протягом встановленого договором або законом строку. Особа набуває статусу боржника у розумінні КУзПБ з моменту відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність).

Правовідносини неспроможності за участю боржника, кредиторів, арбітражного керуючого, інших осіб та господарського суду можуть виникнути лише за наявності наступних юридичних фактів:

1) існування зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму згідно з цивільно-правовим договором і на інших підставах передбачених законодавством України та настання строку виконання цього зобов'язання;

2) неспроможність боржника після настання встановленого строку виконати грошові зобов'язання перед кредитором(кредиторами);

3) звернення боржника або кредитора до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство;

4) постановлення господарським судом ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство та введення процедури розпорядження майном боржника.

Для визначення місця і ролі відповідних правовідносин в загальній системі правовідносин, пов'язаних із неспроможністю (банкрутством) необхідно їх класифікувати по моменту виникнення. Виходячи із даного критерію, усі правовідносини неспроможності можна поділити на дві групи. Первісним є грошове боргове зобов'язання, яке існує між боржником і кредитором та змінює свій правовий стан в зв'язку з відкриттям справи про банкрутство. До похідних слід віднести правовідносини, які існують виключно в межах провадження у справі про банкрутство, а саме:

1) правовідносини матеріального характеру, пов'язані з набуттям особою статусу боржника, відповідно до норм КУзПБ;

2) правовідносини процесуального характеру, які виникають в зв'язку з відкриттям справи про банкрутство та забезпечують реалізацію матеріальних норм права.

Для дослідження сутності та особливостей відносин, пов'язаних з неспроможністю науковий та практичний інтерес має класифікація цих правовідносин по їх змісту. В системі відносин, що виникають в зв'язку з неспроможністю боржника, основним є майнове правовідношення, пов'язане з нездатністю боржника розрахуватися по своїм боргам. Разом із тим, існує необхідність у започаткуванні інших – організаційних відносин. Вказані правовідносини відрізняються за своїм об'єктом. Так, якщо об'єктом майнового правовідношення є певні майнові блага, а також дії боржника з виконання зобов'язання, то об'єктом організаційних відносин є дії з управління (керівництва) майновими відносинами.

Б.М. Поляков, досліджуючи правовідносини неспроможності, до організаційних відносить немайнові відносини, що виникають під час управління (керівництва майновими відносинами). Організаційні відносини включають самоуправлінські, контрольні та процедурні.

Виникнення самоуправлінських відносин пов'язано з діяльністю представницького органу кредиторів. Контрольні відносини на різних стадіях судового провадження здійснюють розпорядник майна, комітет кредиторів, державний орган з питань банкрутства та господарський суд [4, с. 55–57].

Відносини щодо застосування до боржника судових процедур банкрутства також правомірно відносити до організаційних, оскільки вони встановлюють правила застосування відповідних процедур, тобто управління майновими відносинами.

Щодо місця процесуальних відносин у системі правовідносин неспроможності, слід враховувати, що ці правовідносини характеризуються специфічністю складу суб'єктів, об'єкта та юридичного змісту [5, с. 73–74]. Процесуальні правовідносини виникають між судом і учасниками справи в межах здійснення провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність). Судове провадження з розгляду справи про банкрутство здійснюється у відповідності із встановленим КУзПБ процесуальним порядком. Об'єктом процесуальних правовідносин у справах про банкрутство виступають охоронювані законом інтереси боржника та кредиторів, інших учасників справи. За наведених обставин в системі відносин неспроможності доцільно окремо виділяти процесуальні відносини поряд з майновими та організаційними відносинами, оскільки процесуальні правовідносини мають іншу правову природу.

### **Література:**

1. Бірюков О.М. Наука про банкрутство: вибрані праці. Київ : Алерта, 2023. 562 с.
2. Кодекс України з процедур банкрутства. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст. 74.
3. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356.
4. Поляков Б.М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Ін Юре, 2011. 560 с.
5. Вечірко І.О. Правове регулювання процесуальних відносин у справах про банкрутство в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2010. 227 с.